

Krimp veestapel

Aan de cijfers van het CBS valt het nog niet af te lezen en het Planbureau voor de Leefomgeving verwacht dat het meevalt. Agrarische experts zijn echter unaniem: het areaal blijvend grasland gaat dalen. En hard ook. De afbouw van derogatie en de opkoopregeling maken grasland minder aantrekkelijk. ‘De krimp van de veestapel helpt ook de positieve effecten van grasland om zeep’, stelt graslandlector Agnes van den Pol.

TEKST TIJMEN VAN ZESSEN

drukt op areaal gras

De kwaliteit van het water in rivieren en sloten gaat gestaag verbeteren en het strengere mestbeleid (de afbouw van derogatie) heeft effect. Dat concludeerde het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) begin januari in een nieuw rapport. Volgens PBL-onderzoeker Daan Boezeman werd er daarbij vanuit gegaan dat het areaal blijvend grasland zal afnemen als gevolg van het wegvallen van derogatie en het uitkopen van veehouders (tabel 1). Derogatiebedrijven op zand en löss zullen volgens de studie 10 procent van het grasland omzetten naar bouwland. Op kleigrond gaat het om 5 procent van het areaal. Inclusief het effect van stoppers komt het aandeel grasland in 2030 slechts 2 procent lager uit dan in het referentiejaar 2022.

De vraag is hoe realistisch die schattingen zijn. Want zonder melkkoeien valt er aan een hectare grasland weinig te verdienen. Is de afname van grasland fors dan werd aangenomen, dan is het onwaarschijnlijk dat de strengere mestregels werkelijk zorgen voor schoner water. Want waar grasland verdwijnt, neemt de kans op uitspoeling van nutriënten uit mest alleen maar toe. In veenweidegebieden zal het meevallen, maar juist in de regio's waar de deelname aan de uitkoopregelingen het hoogst is, leent de grond zich prima voor andere gewassen. Voor gewassen met een hoger saldo dan gras.

Graszode ‘arresteert’ stikstof

Mark de Beer twijfelt er niet aan: negen op de tien boeren die met melken stoppen, zetten de ploeg in het gras. De teeltadviseur bij Groeikracht BV merkt het inderdaad in regio's waar de grond zich leent voor akkerbouw. ‘Daar holt het areaal grasland achteruit. Het is puur economie. De teeltvergoeding die akkerbouwers betalen, is aantrekkelijk.’ Toch zijn er ook teelttechnische argumenten die het scheuren van grasland in de hand werken. De afbouw van derogatie beperkt de bemestingsruimte en juist voor het telen van gras is veel stikstof, fosfaat en kali nodig. ‘Een ton droge stof gras van 20 procent ruw eiwit kost zo’n 7 kuub aan rundveedrijfmest, terwijl het voor een ton droge stof mais volstaat om 2,5 kuub rundveedrijfmest te geven. De afbouw van derogatie maakt het dus moeilijker om hoogwaardig gras te telen. Door een deel van het areaal te bestemmen voor mais, blijft er meer mest over om ook kwalitatief goede graskuilen te maken’, zegt De Beer. Afbouw van derogatie is niet de enige maatregel die het scheuren van grasland in de hand werkt. De rotatieplicht draagt er ook aan bij. Boeren die eerder op een vast perceel mais teelden, zijn nu verplicht die teelt te roteren op andere percelen. In de praktijk komt het erop neer dat kavels waar nu nog (blijvend)

gras staat, geploegd worden voor rotatie met mais. De Beer geeft als voorbeeld een bouwplan met 60 procent grasklaver, 30 procent mais en 10 procent wintergraan. Een dergelijk plan geeft ruimte om hoogwaardig gras te blijven telen én te voldoen aan de rotatieplicht. ‘Je speelt drijfmest vrij voor je grasklaver, dat geeft lucht. Het wintergraan is een strategische keuze en niet direct voor het teeltsaldo, zeker niet op zandgrond.’

Al met al groeit de druk om grasland te scheuren, terwijl de voordelen van grasland voor de kwaliteit van grondwater en voor biodiversiteit evident zijn. ‘Als je eerlijk kijkt naar de uitspoeling van nitraat, dan is daarvan onder een perceel grasland eigenlijk geen sprake. De graszode “arresteert” de stikstof in de periode dat het gras groeit, zeker tien maanden per jaar’, stelt De Beer. ‘Gras bouwt organische stof op en stimuleert het bodemleven en de biodiversiteit, met name bij oudere grasmatten en grasmengsels met kruiden en klaver.’

Ploeg erin, CO₂ eruit

Rick Hoksbergen, branchespecialist melkvee bij Countus, onderschrijft de druk op het areaal grasland. Ook hij voorziet dat bij deelnemers van de stoppersregeling in negen op de tien gevallen de ploeg erin gaat. Hoewel dat aan de officiële cijfers van het CBS nog niet valt af te lezen (figuur 1 op pagina 6). ‘De meeste stoppers beëindigden hun bedrijf in 2024 of doen dat dit jaar. Als RVO akkoord is en de beschikking afgeeft, hebben melkveehouders nog zes maanden de tijd om te tekenen. Daarna is er twaalf maanden tijd om de koeien daadwerkelijk af te voeren. Het effect van de stoppersregeling op het areaal blijvend grasland gaan we de komende twee jaar pas echt merken.’

Blijvend grasland is volgens Hoksbergen om twee redenen heel belangrijk. De eerste is de uitspoeling van nutriënten uit mest. Die is met blijvend grasland beduidend lager dan bij andere teelten. Voor

Tabel 1 – Gewasarealen in hectares bij vastgesteld en voorgenomen beleid met 2022 als basisjaar (bron: WUR)

gewas	basisjaar 2022	2025	2030	2035	2040
grasland (ha)	886.590	877.342	822.103	807.402	792.701
snijmais (ha)	183.274	181.362	187.301	183.951	180.602
consumptieaardappelen (ha)	76.595	75.796	104.867	102.991	101.116
overig bouwland (ha)	496.206	491.030	482.660	474.029	465.398
natuurlijk grasland (landbouw) (ha)	82.981	82.115	80.716	79.272	77.829
totaal (ha)	1.725.646	1.707.646	1.677.646	1.647.646	1.617.646
grasland (%)	51	51	49	49	49
grasland en natuurlijk grasland (%)	56	56	54	54	54

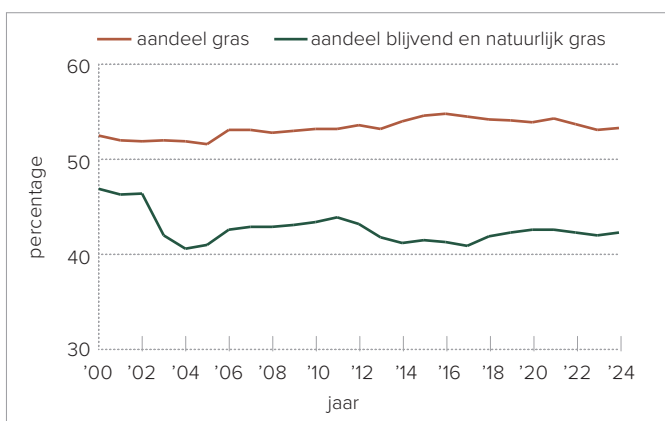
Limburgs gedeputeerde Leon Faassen: 'Het beschermen van grasland heeft onze aandacht'

De provincie Limburg heeft een relatief hoog aantal veehouders dat deelneemt aan de stoppersregelingen (LBV en LBV+). Volgens cijfers van RVO gaat het om 52 melkveebedrijven. De kans is groot dat het grasland op deze locaties bestemd wordt voor de teelt van akkerbouwgewassen, ziet ook Leon Faassen, de gedeputeerde voor landbouw in Limburg. 'We kunnen niet exact voorspellen wat er gaat gebeuren op de grond van stoppende melkveehouders, maar we zien zeker gevallen waarin de overstap wordt gemaakt naar akkerbouw.'

Met name in het Zuid-Limburgse heuvelland is dit zorgelijk vanwege de verhoogde kans op erosie en uitspoeling van nutriënten. 'Het heeft onze aandacht. In de gebiedsprocessen en met het traject duurzaam schoon grondwater werken we aan een oplossing. Maar ook het beleid van minister Wiersma, die via extra geld stuurt op agrarisch natuurbeheer, biedt kansen om grasland te behouden.'

Om een neerwaartse trend in blijvend grasland te doorbreken is vorig jaar in samenwerking met de LLTB het project Groen als

Gras gestart. Hierin staat perspectief voor de melkveehouderij in Limburg centraal. Want de enige manier om grasland rendabel en dus in stand te houden, is via het houden van graasdieren. Toekomst voor melkvee betekent toekomst voor grasland. Grasland dat cruciaal is voor een gezonde bodem, klimaatadaptatie, het voorkomen van uitspoeling, biodiversiteit, het vasthouden van CO₂, het behalen van de normen voor de Kaderrichtlijn Water, het versterken van kwetsbare natuur, kringlooplandbouw en het karakteristieke Limburgse landschap.

Figuur 1 – Aandeel gras en blijvend gras ten opzichte van areaal cultuurground in Nederland (bron: CBS)

het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen geldt hetzelfde. Een tweede reden is de opslag van koolstof. Het is bekend dat grasland in staat is CO₂ vast te houden, terwijl er bij het scheuren van grasland juist veel CO₂ vrijkomt. 'Provincies zien dat ook: ploeg erin, CO₂ eruit. Terwijl de opgave is om juist minder CO₂ uit te stoten. Het vastleggen van organische stof in de bodem is een waardevolle eigenschap van blijvend grasland.' Niet voor niets speelt de kwestie ook op provinciaal (zie kader hierboven) en soms gemeentelijk niveau. Het lijkt erop dat er in Limburg nog maar een handjevol melkveehouders overblijft, met ook alle gevolgen van dien voor het landschap.

Verplichte herinzaai en scheurverbod

Toch bestaat er al Europees beleid om het areaal blijvend grasland te behouden. In het GLB zitten zogenoemde conditionaliteiten ingebouwd om te sturen op gewenste ontwikkelingen. Zo moet het GLMC1 voorkomen dat het areaal blijvend grasland achteruitgaat. In Nederland is dat ongeveer 42 procent (referentiejaar 2018). RVO meet jaarlijks of dit op het gewenste niveau blijft, maar wel op landelijke schaal. Het is een sectordoel, individuele bedrijven worden er niet bedrijfsspecifiek op afgerekend. Hoksbergen: 'Den Haag moet in actie komen als het areaal blijvend grasland landelijk onder de norm komt. Dan kunnen maatregelen als verplichte herinzaai of een scheurverbod in beeld komen. Dat kan bedrijven die recent

zijn omgeschakeld naar akkerbouw duur komen te staan. En dan is er nog de eiwittransitie, waarbij de doelstelling is om meer plantaardig eiwit te consumeren. Het zou kunnen dat sommige doelstellingen onhaalbaar of onverenigbaar blijken.' Wat is dan de oplossing om een neerwaartse trend in blijvend grasland te doorbreken of te voorkomen? 'Het GLB beweegt steeds meer naar doelsturing. Wellicht is een hogere GLB-premie voor blijvend grasland een optie. Maar dan moet het wel om serieuze bedragen gaan. De huidige graslandsubsidie is peanuts in vergelijking met de saldo's die boeren kunnen verdienen met sommige akkerbouwgewassen', stelt Hoksbergen. Ook een derogatie voor blijvend grasland geldt als mogelijke oplossing.

Biodiversiteit onder de grond

Als de derogatie definitief en volledig verdwijnt, ligt het voor de hand dat de situatie van voor derogatie terugkeert. 'Meer mais in plaats van gras is dan logisch, omdat mais zorgt voor een betere benutting van het eiwit in het rantsoen. Een goed rantsoen heeft energie nodig', beargumenteert Agnes van den Pol, lector Grasland en beweiding bij Aeres Hogeschool Dron-ten. Vanuit haar expertise somt ze de genoemde voordelen van blijvend grasland nog eens op: een betere bodemkwaliteit, koolstofvastlegging, meer biodiversiteit en dan vooral onder het grondoppervlak. Blijvend grasland bevordert het bodemleven en dat heeft veel tijd nodig om te groeien. Van den Pol noemt ook de waterkwaliteit die baat heeft bij grasland, dankzij een verminderde kans op uitspoeling. 'De waterhuishouding is in een graszode beter op orde, grasland is veerkrachtig in extreme perioden van droogte en nattigheid.'

Factuur voor groene diensten

Is het twee voor twaalf voor het Nederlandse grasland? Van den Pol: 'Dat denk ik nog niet, maar we realiseren ons wel onvoldoende dat minder dieren ook gevolgen heeft voor het graslandareaal (zie kader pagina 7). Met krimp van de veestapel help je dus ook de positieve effecten van grasland om zeep, je gooit het kind met het badwater weg.'

Ze ziet de graslandsubsidie wel als behulpzaam middel om de neerwaartse trend in blijvend grasland te doorbreken of te voorkomen. Maar er zijn ook andere vormen, betoogt ze. 'Grasland is meer dan voer voor koeien. Het zorgt voor biodi-

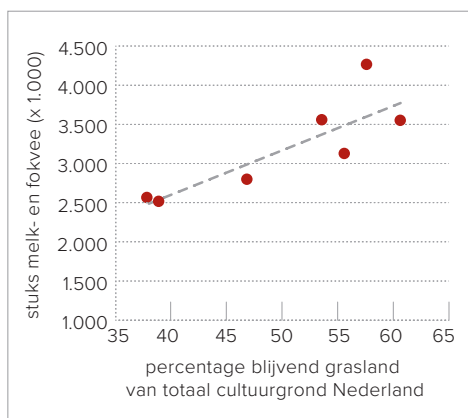

Bij het scheuren van grasland komt veel CO₂ vrij

versiteit, koolstofvastlegging en een fraai landschap. We waarderen dat wel, maar belonen er niet voor.' Bij ecosysteemdiensten waar Van den Pol op doelt, is altijd de vraag wie daarvoor de portemonnee moet trekken: de markt of de overheid? En wie is er kwartiermaker? 'Er is inderdaad een regisseur nodig, die eigenaarschap neemt voor het belonen van behoud van grasland. Vanuit het maatschappelijk belang van blijvend grasland kom je dan uit bij de overheid. De gras-

landsubsidie is een voorbeeld, maar die wordt weer afgebouwd. Minder dieren houden met hetzelfde areaal grasland, dat moet de insteek zijn. Dat kan als je als veehouder een factuur kunt sturen voor groene diensten', zegt Van den Pol. Als maar duidelijk is dat er daadwerkelijk iets positiefs geleverd wordt, is het volgens de lector logisch om daarvoor te belonen. Dus waarom geen factuur voor schoon water als blijvend grasland gunstig uitpakt voor de waterkwaliteit?!

'Stel granen gelijk aan gras in de regelgeving'

Figuur 2 – Relatie tussen omvang Nederlandse veestapel en aandeel blijvend grasland in de periode 1960-2023

Geen grasland zonder vee. Het klinkt te vanzelfsprekend, maar toch lijkt de dreigende terugval in blijvend grasland beleidsmakers te verrassen. Terwijl diezelfde beleidsmakers de krimp van de veestapel stimuleren met miljoenen. Teeltadviesbureau Groeikracht BV maakte een analyse van de relatie tussen de omvang van de veestapel en het aandeel blijvend grasland (figuur 2). De figuur maakt duidelijk dat een grasland-norm niets oplost als de veestapel krimpt. Grasland blijft alleen als het economisch rendabel is (met melkvee).

Wat volgens het adviesbureau wel kan helpen, is granen (behalve mais) in de regelgeving gelijkstellen aan grasland (mestplaat-sing, GLB). Bij graan is de uitspoeling niet

heel veel anders dan bij gras, maar daarmee krijgen (stoppende) melkveehouders wel de ruimte om iets anders te verbouwen. Een wisselbouw van vier jaar grasklaver, twee jaar mais en één jaar graan levert meer vee op en minder ruw eiwit (nog wel 15 procent). De groei van het areaal mais blijft zo beperkt en er is in potentie minder ammoniakemis-sie. Voor bodem en milieu is dit winst, stelt de adviesorganisatie, die vasthouden aan blijvend grasland krampachtig noemt. Als beleidsmakers rustgewassen een econo-misch duwtje in de rug geven, is de milieu-schade te overzien. Dat is in tegenstelling tot het huidige beleid, dat indirect continu-teelt met aardappelen, uien en lilies in de hand werkt.